DOI: 10.32844/2222-5374-2020-103-1.43
УДК: 342.721-055.2

Гіряк С. І.,
аспірант Національної академії управління

**МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ ОСНОВИ КРИМІНАЛЬНО-
ПРАВОВОЇ ПРОТИДІЇ ПОРУШЕННЮ ПРАВ І ІНТЕРЕСІВ ЖІНОК
В УКРАЇНІ**

Актуальність статті полягає в тому, що на сучасному етапі розвитку кримінально-правової протидії порушення прав жінок визнаючи необхідність побудови комплексної системи правового захисту від насильства в сфері гендерної рівності з використанням наявних в цій області позитивних напрацювань зарубіжних вчених-кримінологів, не варто прагнути до прямого запозичення запропонованих ними форм і методів протидії злочинам проти прав жінок. Дану проблематику актуалізує також націленість на досягнення максимального ефекту в справі профілактики гендерних злочинів, що вимагає від законодавця серйозної теоретичної підготовки та адаптації різногалузевих заходів щодо попередження насильства проти жінок з урахуванням специфіки правової ментальності в контексті загальних тенденцій розвитку кримінально-правової політики на сучасному етапі державотворення. У статті досліджено міжнародно-правові основи кримінально-правової протидії порушенню прав і інтересів жінок в Україні, подана характеристика впливу актів міжнародного права на кримінально-правові механізми протидії злочинності у сфері порушення прав жінок. Показано, що міжнародно-правові основи криміналізації порушення прав і інтересів жінок в Україні, які зводяться до злочинів статусу злочинів проти людяності, визнання злочинності сексуального насильства незалежно від шлюбно-сімейних відносин потерпілої і винного, регламентації неприпустимості дискримінації за ознакою статі, визнання недійсності яких би то не було факторів у виправданні гендерного насильства, формуванню на міжнародному рівні особливої поваги і захисту прав жінок, дозволяють обґрунтувати допустимість застосування в національному законодавстві самих суворих заходів кримінально-правового характеру в сфері боротьби з насильницькими злочинами проти прав жінок у контексті забезпечення свободи особистості у контексті сучасних світових тенденцій посилення захисту прав людини.

Ключові слова: міжнародне право, конвенція, кримінально-правова протидія, дискримінація за ознакою статі, захист прав жінок, Стамбульська конвенція.

Актуальність теми. На сучасному етапі розвитку кримінально-правової протидії порушення прав жінок визнаючи необхідність побудови комплексної системи правового захисту від насильства в сфері гендерної рівності з використанням наявних в цій області позитивних напрацювань зарубіжних вчених-кримінологів, не варто прагнути до прямого запозичення запропонованих ними форм і методів протидії злочинам проти прав жінок. Дану проблематику актуалізує також націленість на досягнення максимального ефекту в справі профілактики гендерних злочинів, що вимагає від законодавця серйозної теоретичної підготовки та адаптації різногалузевих заходів щодо попередження насильства проти жінок з урахуванням специфіки правової ментальності в контексті загальних тенденцій розвитку кримінально-правової політики на сучасному етапі державотворення.

Стан наукової розробки проблеми. Питанням гендерного підходу при міжнародно-правовому забезпеченні кримінальної протидії порушенню прав жінок присвячені роботи таких науковців, як В. Безгін, І. Бойко, І. Заварикін, О. Дашковська, О. Додуров, Л. Дорош, Є. Логвіненко тощо. Водночас недостатньо дослідженими залишаються питання міжнародного права, яке здійснює кримінально-правовий вплив на реалізацію принципів рівності громадян перед законом, справедливості та гуманізму.

Метою статті є дослідження міжнародно-правових основ кримінально-правової протидії порушенню прав і інтересів жінок в Україні, завданням статті є характеристика впливу актів міжнародного права на кримінально-правові механізми протидії злочинності у сфері порушення прав жінок.

Основний матеріал. На даному етапі розвитку прав людини у всіх державах незалежно від форми правління питання про права жінки і про їх захист завжди був предметом обговорення. Дослідники стверджують, що міцне суспільство – це те суспільство, яке побудоване на засадах справедливості, на засадах рівності, суспільство, в якому не повинні виключатися слабкі і незаможні, в тому числі жінки. Позбавляти їх прав, без яких немислиме людське життя, значить протестувати проти прогресу, уповільнювати хід історії, не розуміти вимоги часу. Пішли в минуле ті часи, коли захист прав жінок вважалася винятково внутрішньодержавною справою. З другої половини ХХ століття аж до теперішнього часу в міжнародному праві зростає і збільшується питома вага і значення норм, присвячених правовому становищу жінок. Закріплення на міжнародному рівні стандартів в області захисту прав жінок, створення міжнародно-правових механізмів контролю за дотриманням цих стандартів, надання жінкам можливості захищати свої права шляхом прямого і безпосереднього звернення до міжнародні судові органи, імплементація стандартів в області захисту прав жінок на внутрішньодержавному рівні і розвиток внутрішньодержавного права в цій галузі, - це і багато іншого суть прояву все зростаючого впливу міжнародного права на становище жінок. У сучасних умовах для всіх держав світу загальним є глобалізація проблеми забезпечення та захисту прав жінок. Про це свідчить, зокрема, факт проведення під егідою ООН чотирьох всесвітніх конференцій по

положенню жінок і 23-й спеціальній сесії Генеральної Асамблеї ООН «Жінки в 2000: рівність, розвиток і мир в XXI столітті». Питання захисту прав жінок є актуальними і для Центральної та Східної Європи, де в даний час відбуваються докорінні зміни в економічній, політичній і соціальній сферах. Жінки складають більше половини населення цих країн. За останнє десятиліття з'явилися тривожні тенденції в положенні жінок: «фемінізація безробіття», «фемінізація бідності», різке скорочення жінок у виборних органах та на рівнях прийняття рішення. Жінки - велика частина нездолених, жебраків, хворих, просто людей які втратили будь-яку надію. Тим часом орієнтація на міжнародно-правові стандарти може і повинна стати важливою передумовою удосконалення національного законодавства, а також правозастосовчої практики в сфері захисту прав жінок. В даний час дана тема набуває особливої актуальності для дослідження не тільки в зв'язку зі зростанням ролі жінки в різних сферах суспільного життя, а й у зв'язку з численними фактами порушення прав жінок, які включають в себе [1, с. 162]:

- недотримання міжнародно-правового принципу рівноправності чоловіків і жінок, а саме недотримання права жінок на участь в здійсненні міжнародної та внутрішньодержавної політики;
- недостатній міжнародно-правовий захист жінок від насильства;
- придбала широкомасштабний характер міжнародна торгівля жінками;
- потребує доопрацювання механізм міжнародного захисту прав жінок у час збройних конфліктів;
- недостатнє виконання міжнародного стандарту, що стосується охорони здоров'я жінок, в результаті чого зберігається високий рівень материнської та малюкової смертності;
- нерівність між чоловіками і жінками в сфері праці (дискримінаційні умови при прийомі на роботу, нерівна оплата за рівну працю і працю рівної вартості, недостатні соціальні блага).

Становлення інституту міжнародного захисту прав жінок, так само як і галузі міжнародного захисту прав людини почалося в період після Другої світової війни. За відправну точку систематичної, упорядкованої і розширеної співпраці держав щодо забезпечення та захисту прав жінок можна вважати створення Організації Об'єднаних Націй (далі – ООН), хоча на сьогоднішній день саму проблему захисту жіночих прав абсолютно врегульованою назвати не можна. Аналіз нормативних джерел і основоположних монографій в даній області дозволяє виділити наступні етапи формування та розвитку стандартів міжнародно-правового захисту прав жінок: стандарти, створені до прийняття Статуту ООН; позастатутні стандарти. Соціальні норми, що захищають права жінок на міжнародному рівні, можна класифікувати на релігійні, морально-політичні, юридичні. За сферою дії в області захисту прав жінок можна виділити норми, що діють на універсальному рівні; норми, що діють на регіональному рівні; внутрішньодержавні норми. Історія міжнародного регулювання прав жінок бере свій початок з міжнародних конференцій що проходили в перші роки XX століття за участю представників урядів ряду промислово розвинених країн, на яких розглядалися деякі специфічні проблеми такого

регулювання. Після закінчення першої світової війни було укладено низку двосторонніх і багатосторонніх міжнародних угод, які регулювали питання громадянства заміжньої жінки. Це – мирні договори між державами Антанти і їх противниками, договори про захист меншості, про обмін населенням при територіальній зміні. Вперше на універсальному рівні питання про захист прав жінок розглядався в міжнародній організації політичного характеру – Лізі Націй, яка надала великий вплив на формування і розвиток міжнародних стандартів в області захисту прав жінок. Статут – основний правовстановлюючий документ Ліги Націй – знаменував собою найважливіший етап у становленні міжнародних стандартів, що захищають права жінок. Отже, в період, що передувє створенню ООН, обмеженим числом держав були укладені перші міжнародні угоди, в яких в тій чи іншій мірі регулювали деякі питання забезпечення прав жінок. До їх числа відносяться договори і конвенції, що містять положення про припинення торгівлі жінками, про гуманні умови праці для жінок, про громадянство заміжньої жінки. Метою цих угод було не створення всебічної системи міжнародної захисту прав жінок, а лише забезпечення для них деякого мінімуму загальногромадянських прав. Проте, були врегульовані окремі положення в області захисту прав жінок, які хоча і носили фрагментарний характер, заклали правову основу в даній області. У формуванні і розвитку міжнародно-правового захисту жінок величезну неоціненну роль зіграла Організація Об'єднаних Націй та її спеціалізовані установи, які розробили найважливіші міжнародні угоди універсального характеру, що втілили в собі загальні для всього людства цінності. Система міжнародно-правових норм, спрямованих на захист жінок, склалася після закінчення Другої світової війни і сьогодні носить всеосяжний характер. Спочатку міжнародні договори були спрямовані на захист окремих прав жінок: Конвенція МОП № 100 про рівну винагороду чоловіків і жінок за працю рівної цінності від 29 червня 1951 року, Конвенція про політичні права жінок від 20 грудня 1952 року, Конвенція про згоду на вступ до шлюбу, шлюбний вік і реєстрації шлюбів від 10 грудня 1962 р. Все ці міжнародні договори включали лише окремі аспекти захисту прав жінок, але не відображали всіх форм дискримінації по відношенню до жінок. У листопаді 1967 року була прийнята перша Декларація про ліквідацію дискримінації щодо жінок, а пізніше 18 грудня 1979 року одногolosно Генеральною Асамблеєю ООН була прийнята Конвенція про ліквідацію всіх форм дискримінації по відношенню до жінок, яка займає третє місце серед міжнародних договорів про права людини по кількості держав які її ратифікували [1, с. 163].

Головні міжнародні документи загальнополітичного значення обов'язково вказують на неприпустимість дискримінації та встановлення кримінальної відповідальності за неї (нарівні з іншими ознаками) по статевою ознакою, соціальним статусом та іншими, пов'язаними з ними. На це вказує, наприклад, Міжнародний Пакт «Про громадянські та політичні права» від 16 грудня 1966 р в ст.ст. 2 і 3 ч. 2; Конвенція «Про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок» від 18 грудня 1979 р. Можна назвати ще цілу серію міжнародних документів, що встановлюють підвищену охорону прав і свобод жінок: наприклад, «Конвенцію про політичні права жінок» (укладена в м. Нью-Йорку 20.12.1952), «Конвенцію про громадянство

заміжньої жінки» (укладена в м. Нью-Йорку 29.01.1957), «Конвенцію про згоду на вступ до шлюбу, шлюбний вік і реєстрацію шлюбів» (укладена в м. Нью-Йорку 10.12.1962) та інші. При всіх демократичних установках, що містять особливий привілейований ставлення до жінки в цілому, слід все-таки помітити: міжнародні документи підкреслюють базу даних привілеїв, що складається в її соціальній ролі – материнство [2, с. 165].

Отже, до теперішнього часу склалася міцна міжнародно-правова основа забезпечення прав жінок та захист їх прав у разі порушення. Цю основу заклали насамперед такі міжнародно-правові акти. Конвенція щодо рівного винагородження чоловіків і жінок за працю рівної цінності (прийнята в рамках МОП 29 червня 1951 року та набрала чинності 23 травня 1953 г.). У цій Конвенції вперше було надано міжнародно-правове значення визначення ставок винагороди за працю рівної цінності без дискримінації за ознакою статі. Це відображено в ст. 1 Конвенції, де дається визначення термінам «винагорода» і «рівна винагорода чоловіків і жінок за працю рівної цінності». Термін «винагорода» включає в себе звичайну, основну чи мінімальну заробітну плату або звичайне, основну або мінімальну платню і будь-яка інша винагорода, що надається прямо чи опосередковано, в грошах або в натурі підприємцем трудящому в силу виконання останнім будь-якої роботи; термін «рівну винагороду чоловіків і жінок за працю рівної цінності» відноситься до ставок винагороди, що визначаються без дискримінації за ознаками статі. Конвенція про політичні права жінок (прийнята Генеральною Асамблеєю ООН 20 грудня 1952 року і вступила в чинності 7 липня 1954 р.). Дана Конвенція зрівняла політичні права жінок і чоловіків. Згідно з її нормами, жінкам на рівних з чоловіками умовах без будь-якої дискримінації належать права: голосувати на всіх виборах, на рівних з чоловіками умовах, без будь-якої дискримінації, бути обраними до всіх встановлені національним законом установи, що вимагають публічних виборів, обіймати посади на суспільно-державну службу і виконувати всі функції, встановлені національним законом [3, с. 256].

Конвенція про згоду на вступ до шлюбу, мінімальному шлюбному віці і реєстрації шлюбу (ухвалена Генеральною Асамблеєю ООН 10 грудня 1962 р. і набула чинності 9 грудня 1964 р.). У преамбулі Конвенції підкреслюється, що всі держави повинні вжити всіх належних заходів до скасування таких звичаїв, застарілих законів і практики шляхом забезпечення, зокрема, повної свободи вибору чоловіка, повного скасування шлюбів дітей і укладених до досягнення дівчатами статевої зрілості попередніх договорів про видачу їх заміж, встановлення, коли це необхідно, належних покарань і введення реєстру актів цивільного стану чи іншого реєстру, в якому реєструвалися б все шлюби. Таким чином, не допускається укладення шлюбу без повної і вільної згоди обох сторін, яке повинно бути висловлене ними особисто відповідно до закону, після належного оголошення, в присутності представника влади, який має право на оформлення шлюбу і в присутності свідків [4, с. 158].

Одним з останніх міжнародних актів у досліджуваній сфері стала відкрита для підписання 11 травня 2011 року в Стамбулі (Туреччина) Конвенція Ради Європи про запобігання та боротьбу з насильством щодо жінок та домашнім насильством (Council of Europe Convention on

preventing and combating violence against women and domestic violence - CDCE No. 210), також відома як Стамбульська конвенція [5]. З 47 держав – членів Ради Європи підписали договір Албанія, Андорра, Австрія, Бельгія, Боснія і Герцеговина, Хорватія, Фінляндія, Франція, Німеччина, Греція, Ісландія, Італія, Люксембург, Мальта, Монако, Чорногорія, Нідерланди, Норвегія, Польща, Португалія, Сербія, Словаччина, Словенія, Іспанія, Швеція, Колишня Республіка Югославії Македонія, Туреччина, Україна та Сполучене Королівство. Конвенція була ратифікована Албанією (4/2/2013), Португалією (5/2/2013), Туреччиною (14/3/2012) і Чорногорією (22/4/2013). 18 січня 2018 р. Вірменія теж підписала Стамбульську конвенцію.

Висновки. Міжнародно-правові засади протидії злочинам проти прав жінок, що зводяться до злочинів статусу злочинів проти людяності, визнання злочинності сексуального насильства незалежно від шлюбно-сімейних відносин потерпілої і винного, регламентації неприпустимості дискримінації за ознакою статі, визнання недійсності яких би то не було факторів у виправданні гендерного насильства, формуванню на міжнародному рівні особливої поваги і захисту прав жінок, дозволяють обґрунтувати допустимість застосування в українському національному законодавстві самих суворих заходів кримінально-правового характеру в сфері боротьби з насильницькими злочинами проти прав жінок у контексті забезпечення свободи особистості. Тому перспективами подальших досліджень виступають напрями забезпечення кримінально-правової протидії порушення прав жінок у окремих державах, що надасть можливість корпоративістського осмислення даної проблеми.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Таджидинова Ф.Ф. Международно-правовые аспекты защиты прав женщин. *Актуальные вопросы юриспруденции: материалы Пятой Международной научнопрактической конференции* (Душанбе, 27 апреля 2018 г.). Душанбе: РТСУ, 2018. С. 162-164.
2. Хачак Б.Н. Международно-правовые документы по правам человека как основа гендерного подхода в уголовно-правовой политике. *«Влияние глобализации на политикоправовую систему Российской Федерации»*. Материалы международной научно-практической конференции АГУ. Майкоп. 2009. С.164-167.
3. Международные акты о правах человека: Сб. документов / Сост. В.А. Карташкин, Е.А. Лукашева. М.: Изд. группа НОРМА-ИНФРА-М, 1998. 784 с.
4. Заколдаева Е.В. Права женщин на защиту от различных форм дискриминации. *Вестник Российского университета дружбы народов*. Серия: Юридические науки. 2011. № 1. С. 156–163.
5. Статус Конвенции Совета Европы о насилии в отношении женщин. URL: conventions.coe.int/Treaty/Commun/QueVoulezVous.asp?NT=210&CM=1&CL=ENG

S. Giryak

**INTERNATIONAL LEGAL FOUNDATIONS OF CRIMINAL
LEGAL COUNTERACTION AGAINST VIOLATIONS OF THE RIGHTS
AND INTERESTS OF WOMEN IN UKRAINE**

The relevance of the article is that at the present stage of development of criminal law counteraction to violations of women's rights, recognizing the need to build a comprehensive system of legal protection against violence in the field of gender equality using existing positive developments in this field, foreign criminologists should not seek direct borrowing. their proposed forms and methods of combating crimes against women's rights. This issue is also highlighted by the focus on achieving maximum effect in the prevention of gender crimes, which requires the legislator serious theoretical training and adaptation of various measures to prevent violence against women, taking into account the specifics of the legal mentality in the context of general criminal policy trends. The article examines the international legal foundations of the criminal legal counteraction to the violation of the rights and interests of women in Ukraine, presents the characteristics of the influence of acts of international law on the criminal legal mechanisms of combating crime in the field of violation of women's rights. It is shown that the international legal framework for the criminalization of violations of the rights and interests of women in Ukraine, which boil down to crimes of the status of crimes against humanity, the recognition of the crime of sexual violence, regardless of the marriage and family relations of the victim and the perpetrator, regulation of the inadmissibility of discrimination on the basis of sex, the invalidation of which would be Whatever factors in justifying gender-based violence, the formation at the international level of special respect and protection of women's rights, make it possible to substantiate the admissibility of the application in national legislation of the most severe criminal-legal measures in the field of combating violent crimes against women's rights in the context of ensuring personal freedom in the context of modern global trends in strengthening the protection of human rights.

Keywords: *international law, convention, criminal law counteraction, discrimination on the basis of sex, protection of women's rights.*